

ІНФОРМАЦІЙНА СКЛADOVA СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОГО СТИМУЛЮВАННЯ АКЦІОНУВАННЯ

І.М. Волик, Українська академія банківської справи

Сучасний стан акціонування в Україні характеризується поширенням акціонерних товариств в усіх без винятку галузях народного господарства України. Створена у зв'язку з цим досить широка нормативно-правова база, що регулює акціонерні відносини, на жаль, недосконала ні з точки зору однозначності вирішення окремих питань акціонерної діяльності, ні з позиції забезпеченості прав учасників акціонерного процесу. Хотілося б більш детально розглянути останній аспект, а саме в контексті вирішення питань захисту прав акціонерів з позиції їх правової захищеності та визначеності.

Вичерпний перелік акціонерних прав, що обґрунтовує систему економічного стимулювання акціонування, включає ряд позицій, серед яких на особливу увагу заслуговують: право акціонерів на участь в управлінні справами акціонерного товариства; право на отримання дивіденду пропорційно частці кожного у статутному фонді та одержання частки майна при ліквідації товариства; право на придбання цінних паперів нових випусків та продаж наявних акцій тощо.

Але очевидно, що вказаний перелік буде неповним, якщо не згадати про право на одержання інформації про діяльність акціонерного товариства, перш за все фінансового характеру, та інформації, що стосується вирішення питань управлінського характеру.

Законодавчі підстави регулювання інформованості акціонерів про наслідки фінансово-господарської діяльності товариства виникають внаслідок дії ст. 10 Закону України "Про господарські товариства", згідно з якою, на вимогу учасника товариство зобов'язане надати йому для ознайомлення річні баланси, звіти товариства про його діяльність, протоколи зборів. До того ж, інформація про господарську діяльність товариства та порядок її надання має регламентуватися і внутрішніми положеннями акціонерного товариства, зокрема Положенням про надання інформації акціонерам.

Як же склалася ситуація на практиці? За даними досліджень, проведених Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку, у переліку порушень щодо захисту прав акціонерів, за скаргами, зареєстрованими Сумським територіальним управлінням ДКЦПФР станом на 01.01.01, порушення вимог щодо інформованості про діяльність акціонерних товариств є найтипівішими (табл. 1).

На практиці частими є випадки відмови акціонерам у наданні інформації про фінансово-господарський стан товариства. Однак, згідно з нормами чинного законодавства, емітент зобов'язаний не менше одного разу на рік інформувати громадськість про своє фінансово-господарське становище і результати діяльності. Подібна інформація публікується у вигляді річного звіту не пізніше ніж через 9 місяців року, наступного за звітним, і надсилається

власникам іменних акцій і реєструючому органу, що передбачено ст. 24 Закону України “Про цінні папери і фондову біржу”.

Таблиця 1

**Перелік найтипівіших порушень щодо захисту прав акціонерів
за скаргами, зареєстрованими Сумським територіальним управлінням
ДКЦПФР станом на 01.01.01**

№ пор.	Вид порушень	Питома вага, %
1	Порушення вимог щодо інформованості про діяльність акціонерного товариства	43
2	Ненадання свідоцтв на право власності на іменні цінні папери	29
3	Порушення щодо виплати дивідендів	13
4	Порушення прав акціонерів при ліквідації товариства	5
5	Порушення на підготовчому етапі проведення загальних зборів	3
6	Порушення обліку прав власності на цінні папери	3
7	Порушення процедури повідомлення та проведення загальних зборів	2
8	Порушення переважного права на отримання акцій додаткових емісій	1
9	Порушення правил випуску акцій	1

Враховуючи те, що громадяни вправі бути власниками, як правило, іменних акцій, вони виступають власниками іменних цінних паперів і тим самим наділені правом на одержання річних звітів про діяльність акціонерного товариства.

Річний звіт про емітента складається з інформації: про результати його господарювання за попередній рік, річного балансу та довідки про фінансовий стан, підтвердженої аудиторською перевіркою, основних відомостей про додаткові випуски цінних паперів та обґрунтування змін у персональному складі службових осіб.

Однак слід зазначити, що не всі акціонерні товариства в змозі довести інформацію про своє становище до акціонерів у зазначеному порядку. Причина цього, насамперед, криється у тому, що сформована в Україні акціонерна модель спочатку мала схильність до розпорошення акціонерного капіталу. Тобто в тих ситуаціях, коли акціонерів нараховується кілька сот чи навіть тисяч, адміністративні витрати, пов'язані з доведенням у персональному порядку інформації про фінансово-господарську діяльність товариства, будуть надзвичайно великими, що навряд чи під силу навіть досить стабільний у фінансовому відношенні компанії. За таких обставин, навіть всупереч чинному законодавству, товариство не в змозі виконати свої зобов'язання перед акціонерами належним чином.

Сучасний стан вирішення зазначеного питання свідчить про необхідність доопрацювання механізму, здатного забезпечити доступ акціонерів до

регулярної та достовірної інформації про акціонерне товариство, що дозволяє оцінити діяльність конкретного акціонерного товариства.

Очевидно, що право акціонерів на отримання інформації про фінансово-господарську діяльність акціонерного товариства має детально врегульовуватися саме через внутрішню нормативну документацію. З огляду на це заслуговує на увагу та визнання практика вирішення відповідного питання шляхом розробки та затвердження внутрішніх положень акціонерними товариствами, що має здійснюватися усіма без винятку акціонерними товариствами. Таке положення має бути затверджене Загальними зборами акціонерів або уповноваженим ним органом із зазначенням форми звернення акціонерів, строків та місця надання інформації, можливостей робити виписки та копії з наданих документів.

Таким чином, питання інформування акціонерів у особистому порядку переходить в іншу площину виміру, тобто навіть у випадках відсутності подібних можливостей у акціонерних товариств, акціонери вправі ознайомитися з такою інформацією шляхом особистого звернення.

Досить цікавим є підхід до вирішення питання інформованості акціонерів про фінансово-господарський стан, що запропонований проектом Закону України “Про акціонерні товариства”. Згідно з цим проектом, товариство забезпечує акціонерам доступ до документів, перелік яких визначено у законодавчому порядку. Крім того, акціонер має право вимагати надання йому в оплатному порядку копій документів, за винятком документів бухгалтерського обліку, які не мають відношення до угод, в яких зацікавлені акціонери; протоколів засідань колегіального виконавчого органу товариства, наказів та розпоряджень одноособового виконавчого органу, які містять відомості, що становлять комерційну таємницю або є конфіденційними, тощо, тобто тих документів, вільний доступ до яких заборонено. Таким чином, запропонований на законодавчому рівні порядок регулювання питань інформування про фінансово-господарський стан акціонерного товариства дещо відрізняється від усталеного в плані визначення переліку документів, які в обов’язковому порядку мають надаватися акціонерам для ознайомлення. Однак це лише запроєктоване положення.

Очевидно, що необхідність розв’язання цього питання носить нагальний характер і пов’язана, перш за все, з якнайшвидшим прийняттям Закону України “Про акціонерні товариства”. На сьогодні необхідно чітко усвідомлювати, що стан інформаційного забезпечення є тим компонентом, що одним з перших впливає на привабливість цінних паперів. Наукові дослідження цього питання підтверджують, що позитивна інформація про акціонерне товариство може вплинути на оцінку цінних паперів навіть більше, ніж на це розраховує емітент. І, навпаки, відсутність інформації, так само, як і її негативний характер, спричиняють падіння інвестиційної позиції підприємства. Однозначно, що необхідність доведення інформації про фінансовий стан акціонерного товариства у приватному порядку обумовлена дією механізму акціонування, однак є сенс передбачити і надання додаткової інформації за вимогою акціонерів. Вирішення цієї проблеми пов’язане з удосконаленням внутрішньої

нормативної документації у напрямку визначення порядку регулювання і способів звернення акціонерів за відповідними даними, та періодичності надання подібної інформації. Західний досвід вирішення цієї проблеми свідчить, що в ряді країн застосовується взагалі щоквартальне ознайомлення акціонерів з інформацією про діяльність товариства шляхом персонального ознайомлення акціонерів. Для української практики це не характерно, хоча й може розглядатися як один з варіантів додаткового інформування акціонерів.

Інший аспект інформаційної складової системи економічного стимулювання акціонерної діяльності передбачає право акціонерів на отримання інформації про проведення загальних зборів, повідомлення про їх порядок денний, зміни в ньому та ознайомлення з документацією, що стосується порядку денного загальних зборів.

Право акціонерів на участь у загальних зборах виникає з моменту придбання акцій. Проте його реалізація в законодавчому порядку передбачає наявність відповідних записів у реєстрі акціонерів. Тому в день проведення загальних зборів їх учасниками можуть бути лише особи, внесені до реєстру на дату проведення загальних зборів. Повідомлення акціонерів про проведення загальних зборів, в разі якщо вони є власниками іменних акцій, здійснюється персонально, передбаченим статутом способом, не пізніше ніж за 45 днів до їх проведення, на що відповідно вказує стаття 43 Закону України “Про господарські товариства”. Як правило, форма такого повідомлення має вигляд рекомендованого листа.

До того ж, повідомлення акціонерів про загальні збори здійснюється і у публічному порядку, шляхом надання відповідної інформації у одному з офіційних друкованих видань Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України або Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку із зазначенням часу і місця проведення зборів та їх порядку денного. Інформація про проведення загальних зборів акціонерів може бути оголошена і в місцевій пресі за місцезнаходженням акціонерного товариства. До моменту скликання загальних зборів акціонерам має бути надана можливість ознайомлення з документами, що стосуються його порядку денного, тому при повідомленні акціонерів про проведення загальних зборів додатково має бути доведена інформація про адресу та місце, де можна ознайомитися із зазначеною інформацією.

На сучасному етапі чітко окреслені шляхи та процедура доведення інформації до акціонерів про проведення загальних зборів, однак це не виключає наявності порушень у цьому напрямку. На сьогодні є сенс закріплення за наглядовою радою акціонерного товариства як однієї з її функцій повноваження повідомлення про загальні збори. Очевидно, роль вказаного органу в системі управління акціонерним товариством поступово зростає, що є позитивним моментом, тим самим коло повноважень та функцій вказаного органу розширюється, що сприяє раціональному контролю за виконанням функцій поточного управління. Така позиція простежується і в законопроекті “Про акціонерні товариства”. До того ж, законопроектом окреслено і ряд інших положень, що є принципово новими. Серед них слід

відзначити встановлення вимог щодо забезпечення можливості ознайомлення з матеріалами, необхідними для прийняття рішень з питань порядку денного, після оприлюднення повідомлення про проведення загальних зборів. Це, в свою чергу, надає можливість вирішити питання своєчасного внесення пропозицій акціонерами до порядку денного, участі або призначення представника для участі у загальних зборах.

Таким чином, узагальнюючи викладені підходи, слід зауважити: питання інформування акціонерів про фінансово-господарський стан акціонерного товариства мають детально врегульовуватися шляхом розробки відповідних внутрішніх нормативних положень. На законодавчому рівні вирішення зазначеної проблеми зумовлює нагальність прийняття законодавства про акціонерні товариства, що відповідає вимогам сьогодення. Діючий механізм врегулювання питання інформування акціонерів про проведення загальних зборів на сучасному етапі доцільно обґрунтувати з позиції визначення органу, до компетенції якого має відноситися дане повноваження та деталізація окремих аспектів доведення подібної інформації.